

**Η ζωή των μεταναστών
στην Ελλάδα**

Α΄ ΤΟΜΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ (ΕΔΗΜ)

ΗΡΑ ΕΜΚΕ-ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

Η ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα

Α΄ ΤΟΜΟΣ

ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ, ΓΛΩΣΣΑ,
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, ΑΣΦΑΛΙΣΗ

 εκδόσεις
ΒΟΓΙΑΤΖΗ

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει υπογραφή Εκδότη και Συγγραφέως

ISBN: 978-960-98100-7-4
ISBN SET: 978-960-98100-6-7

Επιμέλεια κειμένων: Σοφία ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ-ΒΟΓΙΑΤΖΗ
Εικονογράφηση: Σπύρος Ορνεράκης

© Copyright: Ήρα ΕΜΚΕ-ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

© Copyright 2009: Εκδόσεις «ΒΟΓΙΑΤΖΗ»
Ζαν Μωρέας 24, Κουκάκι 117 41, τηλ.-fax: 210 9222.077
<http://www.ermisgraphics.gr>, e-mail: ermisart@otenet.gr
<http://www.ekdoseis-vogiatzi.gr>, e-mail: info@ekdoseis-vogiatzi.gr

*Στον Μπελάι και τον Μόιζι από την Ερυθραία,
τη Βατζί και τον Τζήβαν από τη Σρι Λάνκα
που με βοήθησαν στην αρρώστια του άνδρα μου.
Με ευγνωμοσύνη και αγάπη.*

Ευχαριστήρια

Αφιερώνω αυτό το βιβλίο σε τέσσερις νέους τον Μπελάι και τον Μόιζι από την Ερυθραία, τη Βατζί και τον Τζήβαν από τη Σρι Λάνκα, που τόσο με βοήθησαν και μου συμπαραστάθηκαν στην αρρώστια και στο θάνατο του άνδρα μου. Τους εκφράζω την ευγνωμοσύνη του και τη δική μου.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω εκ μέρους και άλλων που αισθάνονται σαν και μένα –και πιστεύω ότι δεν είμαστε λίγοι– τους ξένους και τις ξένες που μας βοηθούν να κρατήσουμε τους αγαπημένους μας στο σπίτι μέχρι το τέλος.

Ευχαριστώ την Τράπεζα της Ελλάδος, που με τη χορηγία της στηρίζει και ενισχύει οικονομικά τις μελέτες και έρευνες της Ελληνικής Εταιρείας Δημογραφικών Μελετών (ΕΔΗΜ).

Ευχαριστώ την κ. Δάφνη Καπετανάκη της Υπάτης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, τον κ. Στέλιο Ζαχαρίου, Τμηματάρχη της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας, τον κ. Χ. Σκιαδά, της Διεύθυνσης Αναλογιστικών Μελετών και Στατιστικής του ΙΚΑ και τον κ. Γ. Βαθαδώρα, Προϊστάμενο της Διεύθυνσης Μεταναστευτικής Πολιτικής του Υπουργείου Εσωτερικών για τη χορήγηση Στατιστικών στοιχείων.

Ευχαριστώ όλους τους Έλληνες και ξένους Ερευνητές που τα ονόματά τους αναφέρονται στις σημειώσεις και στη βιβλιογραφία, γιατί οι έρευνες και μελέτες τους μου επέτρεψαν να θεμελιώσω τη *Ζωή των Μεταναστών στην Ελλάδα* σε επιστημονικές βάσεις.

Επειδή το χιούμορ είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος για να περαστούν μηνύματα, παρεκάλεσα τον κ. Σπύρο Ορνεράκη, ζωγράφο, να εκφράσει με σκίτσο το Νομικό καθεστώς, την Απασχόληση, τη Γλώσσα, την Κοινωνική Ασφάλιση, την εισροή μεταναστών και την αποδημία μορφωμένων Ελλήνων. Τον ευχαριστώ πάρα πολύ για την καλή μας συνεργασία, για την απεικόνιση των ιδεών μου και για τις δικές του ιδέες. Πιστεύω ότι το ταλέντο του κατάφερε με ένα σκίτσο να πει 1000 δικές μου λέξεις.

Ευχαριστώ την κ. Έφη Ξένου, ζωγράφο, για το σκίτσο μου, την κ. Σοφία Φραγκούδη-Βογιατζή, δημοσιολόγο-εκδότρια, για την επιμέλεια της έκδοσης και την εκδότρια Κυριακή Βογιατζή για τον σχεδιασμό του εξωφύλλου και την ηλεκτρονική σελιδοποίηση του βιβλίου μου.

ΗΡΑ ΕΜΚΕ-ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	19
1. Τα προβλήματα των αλλογενών αθλοδωπών.	21
1.1. Προβλήματα σχετικά με το νομικό καθεστώς και τις Αρχές.	22
1.2. Προβλήματα με τους εργοδότες.	23
1.3. Η στάση των ΜΜΕ.	23
1.4. Τα οικονομικά, κοινωνικά και εργασιακά προβλήματα.	24
1.5. Προβλήματα των αθλοδωπών φοιτητών.	28
1.6. Τα κίνητρα των μεταναστών και μεταναστριών για μετανάστευση στην Ελλάδα.....	28
2. Τα προβλήματα των προσφύγων.	29
2.1. Προβλήματα των προσφύγων στις διάφορες φάσεις της προσφυγιάς.....	30
2.1.1. Προβλήματα στις χώρες προέλευσης.	30
2.1.2. Προβλήματα κατά τη μετακίνηση.	30
2.2. Ιδιαίτερα προβλήματα των γυναικών-προσφύγων	31
3. Τα Προβλήματα από την παρουσία των μεταναστών.	32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΝΤΑΞΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ	35
1. Στατιστικές και εκτιμήσεις.	36
1.1. Τα επίσημα στατιστικά στοιχεία.	36
1.2. Οι πρόσφατες εκτιμήσεις επιστημόνων.	41
1.3. Οι μετανάστες «χωρίς τα απαιτούμενα έγγραφα».	41
1.4. Οι ομογενείς.	42
2. Τα κριτήρια ένταξης των μεταναστών και μεταναστριών.	43
2.1. Το νομικό καθεστώς των αλλογενών και ομογενών μεταναστών ως βασικός παράγοντας ένταξης.	43
2.1.1. Ευρωπαϊκή και ελληνική νομοθεσία που ευνοούν ή περιορίζουν την ένταξη.	44
2.1.2. Η Ιθαγένεια στις χώρες της ΕΕ και στην Ελλάδα.	44
2.1.3. Νομικό καθεστώς και ένταξη.	47
2.1.4. Η διαφορετική ενσωμάτωση των μη κανονικών μεταναστών.	48
2.1.5. Αιτίες μη συμμετοχής στις διαδικασίες νομιμοποίησης.	49
2.1.6. Προσπάθειες πληροφόρησης των μεταναστών.	54
2.2. Η ένταξη με κριτήριο τον τόπο εγκατάστασης και τη διάρκεια παραμονής.	54
2.2.1. Η ένταξη διαφοροποιείται ανάλογα με την περιοχή εγκατάστασης και εργασίας.	55
2.2.2. Η ένταξη με κριτήριο τη διάρκεια παραμονής στην Ελλάδα.	56

2.2.3. Η προοπτική επιστροφής στη χώρα προέλευσης.	57
2.2.4. Επιστροφή στην πατρίδα ή μετανάστευση σε άλλη χώρα.	58
2.1.5. Οι συλλήψεις και οι απελάσεις.	59
2.3. Άλλα κριτήρια ένταξης.	59
2.3.1. Η ένταξη με κριτήριο την καταγωγή.	59
2.3.2. Η ένταξη των ομογενών Ελλήνων.	60
2.3.3. Η ένταξη με κριτήριο την εθνικότητα.	63
2.3.4. Η ένταξη με κριτήριο το φύλο και την εθνικότητα.	66
2.3.5. Η ένταξη με κριτήριο την ηλικία.	67
2.3.6. Η ένταξη με κριτήριο την οικογενειακή κατάσταση.	67
2.3.7. Η ένταξη με κριτήριο τη γενιά. Μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς.	67
2.3.8. Η ένταξη με κριτήριο τη θρησκεία.	68
2.4. Η ένταξη των αθλοδωτών φοιτητών.	69
2.5. Ένταξη μεταναστών, οικονομική και κοινωνική κρίση των χωρών υποδοχής.	69
3. Στατιστικές, νομικό καθεστώς και ένταξη των προσφύγων.	70
3.1. Στατιστικές για τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα.	70
3.2. Το νομικό καθεστώς των προσφύγων.	72
3.3. Η ένταξη των προσφύγων στην πράξη.	74
3.4. Παράγοντες που εμποδίζουν την ένταξη των προσφύγων.	75

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.	79
1. Η γνώση και η εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής.	79
1.1. Η γνώση της ελληνικής γλώσσας.	79
1.1.1. Η γνώση της ελληνικής γλώσσας από τους αλλογενείς μετανάστες.	80
1.1.2. Η γνώση της ελληνικής γλώσσας από τους ομογενείς μετανάστες.	82
1.1.3. Η σημασία της γνώσης της ελληνικής γλώσσας για τους πρόσφυγες.	82
2. Η διδασκαλία της γλώσσας της χώρας υποδοχής, της μητρικής γλώσσας και ξένων γλωσσών.	83
2.1. Οι φορείς διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας.	84
2.2. Η γνώση και η διδασκαλία της γλώσσας της χώρας προέλευσης.	87
2.3. Η γνώση ξένων γλωσσών.	88
3. Οι επιπτώσεις από την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας στην ενσωμάτωση των μεταναστών.	88

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ.	93
1. Στατιστικά στοιχεία και έρευνες για την απασχόληση αθλοδωτών.	94
1.1. Τα επίσημα Στατιστικά στοιχεία.	94
1.2. Οι έρευνες για την απασχόληση των μεταναστών.	97
2. Απασχόληση των αθλοδωτών.	98
2.1. Η απασχόληση των αλλογενών μεταναστών.	98
2.1.1. Η απασχόληση κατά τομείς και κλάδους οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα.	98
2.1.2. Οι ιδιαιτερότητες της οικιακής απασχόλησης.	106
2.2. Τα επαγγέλματα των μεταναστών.	113
2.2.1. Η απασχόληση των μεταναστών κατά επάγγελμα.	114
2.2.2. Οι μετανάστες κατά θέση στο επάγγελμα. Μισθωτοί, αυτοαπασχολούμενοι και συμβοηθούμενα μέλη.	115
2.3. Το είδος της απασχόλησης των μεταναστών.	116

2.4. Η απασχόληση των μεταναστών ανάλογα με το μέγεθος και το είδος της επιχείρησης.	118
2.5. Η εξέλιξη της απασχόλησης των αλλογενών μεταναστών.	119
2.6. Η απόλυση.	121
3. Η επιχειρηματικότητα των μεταναστών.	121
3.1. Το νομοθετικό πλαίσιο.	121
3.2. Οι Στατιστικές.	122
3.3. Αποτελέσματα ερευνών.	124
4. Η απασχόληση των ομογενών.	133
4.1. Ο τόπος εγκατάστασης και η συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό των Ποντίων.	133
4.2. Χαρακτηριστικά της απασχόλησης των ομογενών.	133
4.3. Τα χαρακτηριστικά της απασχόλησης και της διαβίωσης των Ποντίων μεταναστών.	136
4.4. Χειρότερηση της επαγγελματικής κατάστασης των Ποντίων στην Ελλάδα σε σύγκριση με την τ έως ΕΣΣΔ.	136
5. Η απασχόληση των προσφύγων.	138
5.1. Η απασχόληση των αναγνωρισμένων προσφύγων και των αιτούντων άσυλο.	138
5.2. Η απασχόληση των μη αναγνωρισμένων προσφύγων.	138
6. Η συμμετοχή των αλλοδαπών σε μη νόμιμες δραστηριότητες.	140
6.1. Η απασχόληση των μεταναστών στο παρεμπόριο.	140
6.2. Η απασχόληση των μεταναστών και προσφύγων σε ποινικά κολάσιμες δραστηριότητες.	140
7. Επαγγελματικές διαδρομές των μεταναστών: Από τη χώρα προέλευσης στην Ελλάδα.	141

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΑΝΕΡΓΙΑ, ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ, ΕΡΓΑΤΙΚΑ ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ	147
1. Ανεργία και μετανάστες.	147
1.1. Καταγραφές, εκτιμήσεις και έρευνες για την ανεργία των μεταναστών.	148
1.2. Αποτελέσματα ερευνών και μελετών.	148
2. Οι συνθήκες απασχόλησης των μεταναστών	151
2.1. Χαρακτηριστικά της απασχόλησης των μεταναστών στην Ελλάδα.	151
2.2. Τρόπος εύρεσης εργασίας στην Ελλάδα.	154
2.3. Ωράριο εργασίας, ελεύθερος χρόνος.	157
2.4. Ικανοποίηση από την εργασία.	160
3. Η Κοινωνική Ασφάλιση των μεταναστών και προσφύγων.	162
3.1. Καταγραφές και έρευνες για την ασφάλιση των μεταναστών.	163
3.2. Αποτελέσματα ερευνών για την ασφάλιση των μεταναστών.	164
3.3. Οι αιτίες της έλλειψης Κοινωνικής Ασφάλισης.	168
4. Τα εργατικά ατυχήματα.	169
4.1. Τα εργατικά ατυχήματα γηγενών και αλλοδαπών.	169
4.2. Η καταγραφή των εργατικών ατυχημάτων αλλοδαπών στην Ελλάδα.	170
4.3. Οι έρευνες για τα ατυχήματα των αλλοδαπών.	171
5. Μετανάστες και Συνδικαλιστικό κίνημα.	172
5.1. Το θεσμικό πλαίσιο για τη συμμετοχή των μεταναστών σε συνδικαλιστικές οργανώσεις.	173
5.2. Συμμετοχή γηγενών και μεταναστών σε συνδικαλιστικές οργανώσεις στην Ευρώπη και στην Ελλάδα.	174
5.3. Οι έρευνες που αναφέρονται στον Συνδικαλισμό των μεταναστών.	174
5.4. Ο ρόλος των Συνδικάτων στην ένταξη των μεταναστών.	176
5.5. Η απεργία των μεταναστών.	177

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ, ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ	179
1. Τα αίτια της απασχόλησης των αλλοδαπών.	179
1.1. Τα αίτια της απασχόλησης αλλοδαπών κατά τομείς και κλάδους.	179
1.2. Αιτίες της απασχόλησης αλλοδαπών σε μικρές επιχειρήσεις.	183
1.3. Παράγοντες που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα	183
1.4. Αίτια της απασχόλησης των προσφύγων.	184
1.5. Αίτια της απροθυμίας των Ελλήνων να απασχοληθούν σε δουλειές που αποδέχονται οι μετανάστες.	185
1.6. Γιατί οι μετανάστες αποδέχονται τις δουλειές που δεν επιθυμούν οι Έλληνες;	185
1.7. Η αναζήτηση δουλειάς σημαντικό κίνητρο της μετανάστευσης προς την Ελλάδα.	186
2. Οι επιπτώσεις από την απασχόληση των αλλοδαπών.	187
2.1. Οι επιπτώσεις στην Ελληνική Οικονομία και στην ελληνική αγορά εργασίας.	187
2.2. Οι επιπτώσεις για τη χώρα προέλευσης.	189
2.3. Οι επιπτώσεις της απασχόλησης στη ζωή και στις συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών.	189
3. Η εκμετάλλευση μεταναστών, μεταναστριών και προσφύγων.	190
3.1. Η περιθωριοποίηση και ο κοινωνικός αποκλεισμός.	191
3.2. Η εργασιακή εκμετάλλευση των μεταναστών, μεταναστριών και προσφύγων	193
3.2.1. Η εκμετάλλευση που υφίστανται οι αλλοδαποί διαφέρει ανάλογα με τη δουλειά που κάνουν και την κατηγορία, στην οποία ανήκουν.	193
3.2.2. Η εργασιακή εκμετάλλευση των μεταναστών ανάλογα με το φύλο.....	194
3.2.3. Η εργασιακή εκμετάλλευση των προσφύγων.....	194
3.2.4. Η σεξουαλική εκμετάλλευση μεταναστριών και γυναικών-προσφύγων.....	195
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ	199
1. Ένταξη στην Ελληνική Αγορά Εργασίας.	200
2. Καλύτερευση της εργασιακής ζωής των αλλογενών και ομογενών μεταναστών με τη νομιμοποίηση και την πάροδο του χρόνου.....	203
3. Βελτίωση ή χειροτέρευση της θέσης της Γυναίκας;.....	204
4. Οικονομική κρίση και μετανάστες.	205
5. Τα θέματα που εξετάζονται στον δεύτερο τόμο.	206

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Πρόλογος	211
Εισαγωγή	211
Κεφάλαιο Πρώτο	213
Κεφάλαιο Δεύτερο	220
Κεφάλαιο Τρίτο	222
Κεφάλαιο Τέταρτο	233
Κεφάλαιο Πέμπτο	240
Συμπεράσματα	242

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Έλληνες συγγραφείς	243
Ξένοι συγγραφείς (αναφέρεται στον πρώτο τόμο)	297
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	301

Πρόλογος

Η ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα, αποτελεί τη μικροοικονομική και μικροκοινωνιολογική προσέγγιση της εισροής μεταναστών. Στηρίζεται, αφ' ενός μεν, σε έρευνες που έγιναν σε διάφορες περιοχές της χώρας, αφ' ετέρου δε, στη διεθνή και στην ελληνική επιστημονική βιβλιογραφία. Αφορά τους μετανάστες αλλογενείς/ομογενείς και τους πρόσφυγες, «με» και «χωρίς τα απαιτούμενα έγγραφα» αναφέρεται και στα δύο φύλλα δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην εργασιακή και κοινωνική κατάσταση και στα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο/η μετανάστης/στρια.

Τα τελευταία χρόνια πολλοί φορείς ασχολούνται με τη μετανάστευση προς την Ελλάδα. Σε Συνέδρια, Ημερίδες, Δημόσιες Συζητήσεις κ.λπ., παρουσιάζονται έρευνες και μελέτες που αφορούν κυρίως την εισροή μεταναστών. Ανάμεσα στους φορείς με σημαντική δράση αναφέρονται το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (ΙΜΕΠΟ) το ΙΝΕ (Ινστιτούτο Εργασίας/ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ), το Κέντρο Έρευνας για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ), η Ελληνική Εταιρία Δημογραφικών Μελετών (ΕΔΗΜ), το Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης (Mediterranean Migration Observatory-ΜΜΟ), το Κέντρο Έρευνας Μειονοτικών Ομάδων (ΚΕΜΟ), η Εταιρία Πολιτικού Προβληματισμού Ν. Πουλιαντζάς, το Εργατοϋπαλληλικό Κέντρο Αθήνας (ΕΚΑ), το Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (ΙΠΟΔΕ), το Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών Α. Παπανδρέου (ΙΣΤΑΜΕ) το Κέντρο Συμπαράστασης Παλινοστούτων Μεταναστών κ.ά. Πανεπιστημιακοί και άλλοι ερευνητές έχουν δημοσιεύσει ή ετοιμάζουν αναλύσεις των διαφόρων πτυχών του θέματος.

Οι ελληνικές έρευνες αφορούν: α) Ορισμένες περιοχές, π.χ., αγροτικές, αστικές ή ορισμένες πόλεις, π.χ., Αθήνα, Θεσσαλονίκη κ.ά. β) Ελάχιστες έρευνες είναι διαχρονικές που να επιτρέπουν τη διαπίστωση της βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης ορισμένης ομάδας. γ) Πολλές έρευνες υποβαθμίζουν ή αγνοούν τη γυναίκα. Ωστόσο, το 2007 δημοσιεύθηκαν δύο σχετικές έρευνες: η πανελλήνια έρευνα από το ΚΕΘΙ¹ που αφορά μόνο το γυναικείο φύλο και έρευνα πεδίου σε δύο γειτονίες της Αθήνας που αναφέρεται μόνο σε μετανάστριες και σε Ελληνίδες.² δ) Οι περισσότερες έρευνες αφορούν μέρος μόνο του συνόλου των αλλο-

δαπών, στηρίζονται σε μικρό δείγμα και τα αποτελέσματά τους είναι διαθέσιμα με αρκετά χρόνια καθυστέρησης. Παρ' όλη αυτά, **όλες οι έρευνες είναι πολύτιμες**, διότι δείχνουν τις τάσεις, την ένταξη, τις εμπειρίες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες και οι μετανάστριες στην καθημερινή ζωή και στον χώρο της εργασίας τους.

Η διεθνής επιστημονική βιβλιογραφία αναφέρεται συνεχώς λιγότερο στους όρους «παράνομη μετανάστευση» («illegal migration») και «λαθρομετανάστευση» («clandestine migration»). Διάφοροι όροι χρησιμοποιούνται όπως: μετανάστες «χωρίς τα απαιτούμενα έγγραφα» ή μετανάστες «χωρίς χαρτιά» («undocumented», «unauthorized migrants») «ημι-νόμιμη» («semi-legal»), «μη κανονική» ή «παράτυπη» («irregular») μετανάστευση. Η χρησιμοποίηση του όρου «χωρίς τα απαιτούμενα έγγραφα», σημαίνει χωρίς επίσημα έγγραφα όπως: Διαβατήριο, Άδεια Παραμονής, Άδεια Εργασίας, Άδεια Διαμονής. Επειδή, η συγγραφέας πιστεύει ότι κανένας άνθρωπος δεν είναι λαθραίος, καμία ζωή δεν είναι λαθραία, η παρούσα μελέτη της ακολουθεί τη διεθνή επιστημονική βιβλιογραφία και χρησιμοποιεί τους όρους: «χωρίς τα απαιτούμενα έγγραφα», «μη κανονικοί» ή «παράτυποι» μετανάστες και όχι τον όρο «παράνομοι» μετανάστες ή «λαθρομετανάστες», εκτός αν... αναφέρεται σε κάποιο κείμενο, οπότε θα μπαίνει εντός εισαγωγικών. Πρόκειται για ανθρώπους χωρίς επίσημα έγγραφα και όχι για άτομα που έχουν καταδικαστεί για κάποια αξιόποινη πράξη.

Το βιβλίο *Η μεταναστευτική πρόκληση*³ αποτελείωσε τη μακροοικονομική, μακροκοινωνιολογική, δημογραφική και πολιτισμική προσέγγιση της εισροής μεταναστών στην Ελλάδα και αναφερόταν σε θέματα, τα οποία δεν επαναλαμβάνονται εδώ. Συγκεκριμένα έχουν ήδη αναλυθεί: Τα ατομικά, εργασιακά, πολιτικά δικαιώματα των μεταναστών και προσφύγων, η θηλυκοποίηση της μετανάστευσης, δηλαδή, η τάση τα μεταναστευτικά ρεύματα να αποτελούνται όλο και περισσότερο από γυναίκες, οι θεωρίες της εισροής μεταναστών οι στατιστικές για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες στην Ελλάδα, οι οποίες παρουσιάζουν πολλές αδυναμίες, τα αίτια της εισροής μεταναστών που αφορούν την Ελλάδα και τις χώρες προέλευσης, οι ενδιάμεσοι παράγοντες και τα κίνητρα των μεταναστών και προσφύγων, οι σχέσεις και αλληλεπιδράσεις της εισροής μεταναστών με την ελληνική Οικονομία, την αγορά εργασίας, την κατανομή του εισοδήματος, τα κοινωνικά φαινόμενα. Εξετάστηκαν, επίσης, οι πολιτικές και εθνικές επιπτώσεις της εισροής μεταναστών, η πολιτισμική διαφορετικότητα, η διαφοροποίηση στις εκφράσεις πολιτισμού (σινεμά, θέατρο, μουσική, λογοτεχνία, ποίηση, καλές τέχνες), η ηρσικεία των αθλοδαπών καθώς, επίσης, οι σχέσεις τους με τους Έλληνες και οι αλληλεπιδράσεις της μεταναστευτικής κίνησης και του πληθυσμού της Ελλάδας.

Το παρόν **δίτομο έργο, *Η ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα***, δεν περιλαμβάνει:

- α) Τη **δεύτερη γενιά μεταναστών**, η οποία θα αποτελέσει αντικείμενο μονογραφίας.⁴
- β) Την **εγκληματικότητα των μεταναστών**, που έχει απασχολήσει ειδικούς επιστήμονες, της οποίας οι έρευνες και μελέτες μαζί με τα βασικά τους συμπεράσματα θα αναφερθούν σε ειδικό δημοσίευμα.⁵
- γ) Τις **Οργανώσεις των μεταναστών και τις Ελληνικές Υπηρεσίες**, οι οποίες βρίσκονται στη διάθεσή τους που απαιτούν ιδιαίτερη μελέτη και έρευνα, που θα ήταν σκόπιμο να αναλάβει κάποιος κρατικός φορέας.

* * *

Η ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα αποτελεί θέμα που δεν έχει μέχρι σήμερα διερευνηθεί συστηματικά, στο συνολικό του πλαίσιο. Το ανά χείρας βιβλίο, θα προσπαθήσει να περιγράψει τις συνθήκες διαβίωσης και εργασίας των μεταναστών, μεταναστριών και προσφύγων με τη βοήθεια ερευνών και μελετών.

Ο Α΄ τόμος εξετάζει το νομικό καθεστώς, τη γνώση της ελληνικής γλώσσας, την απασχόληση, τις συνθήκες εργασίας, την Κοινωνική Ασφάλιση, τα εργατικά ατυχήματα, τον συνδικαλισμό των μεταναστών με ιδιαίτερη μνεία σε θέματα προσφύγων. **Στηρίζεται σε επιστημονικές εργασίες που διενεργήθηκαν ή / και δημοσιεύθηκαν στην περίοδο 1990-2008.**

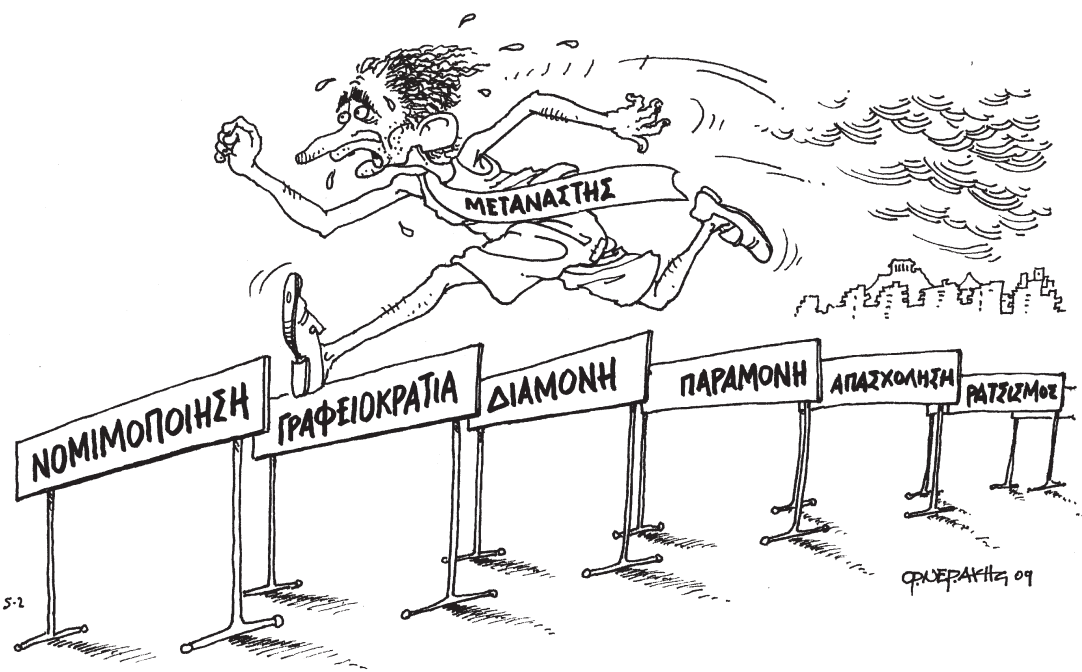
Ο Β΄ τόμος θα εξετάσει το εισόδημα (πόσα χρήματα κερδίζουν, πόσα αποταμιεύουν και πόσα στέλνουν στη χώρα τους), την εκπαίδευση - ειδίκευση των μεταναστών και μεταναστριών με έμφαση στο αν οι ειδικευμένοι χρησιμοποιούν την ειδίκευσή τους, τις συνθήκες κατοικίας, την κατάσταση της υγείας τους, τις σχέσεις με την οικογένειά τους και το κοινωνικό περιβάλλον, τη δυνατότητα πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης, τη δυνατότητα συμμετοχής των μεταναστών στις τοπικές εκλογές κ.ά. **Στο τέλος του δεύτερου τόμου θα επιχειρηθεί να δοθεί απάντηση στο ερώτημα της εργασιακής και κοινωνικής ένταξης και θα επιχειρηθεί η ανάλυση των επιδράσεων της οικονομικής κρίσης στη ζωή των μεταναστών και των μη προνομιούχων Ελλήνων.** Έμφαση θα δοθεί στον νέο μαζικό προσφυγικό φαινόμενο των τελευταίων ετών και στις διαφορές που παρουσιάζει από τη μετανάστευση της προηγούμενης περιόδου.

Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες γνωρίζουν καλά τί σημαίνει μετανάστευση και προσφυγιά. Δεν υπάρχει σχεδόν καμμία ελληνική οικογένεια που να μην έχει έναν κοντινό συγγενή σε κάποια άλλη χώρα του κόσμου. Οι περισσότεροι/ες προσεγγίζουν το θέμα με ευαισθησία, αλλά δεν γνωρίζουν όλες τις πτυχές του. Η άγνοια και η παραπηληροφόρηση μπορεί να προκαλέσουν ξενοφοβία ακόμα και εκδηλώσεις ρατσισμού.

Στόχος του βιβλίου **Η Ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα** είναι να δώσει την απαιτούμενη γνώση σε όσους το επιθυμούν.

5-2

Εισαγωγή

Η εισροή μεταναστών στην Ελλάδα, πρόκληση και ευκαιρία για τη χώρα, τους γηγενείς και τους ίδιους τους μετανάστες, από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 μέχρι το 2007 αποδείχθηκε από πολλούς ειδικούς επιστήμονες ότι αποτέλεσε «παίγνιο θετικού αθροίσματος» για την ελληνική οικονομία. Θα μπορούσε, αν υπήρχε σεβασμός των δικαιωμάτων και της προσωπικότητας των μεταναστών, να είναι πλεονέκτημα και : α) για την ελληνική κοινωνία, διότι οι μετανάστες, ιδιαίτερα οι γυναίκες είναι πρόθυμες να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στο χώρο του νοικοκυριού (φύλαξη παιδιών, φροντίδα ηλικιωμένων, ασθενών και αναπήρων ως εσωτερικοί οικιακοί βοηθοί/φροντιστές), αλλά και σε δουλειές τις οποίες αποφεύγουν οι γηγενείς, σε άλλους τομείς, β) για τον ελληνικό πολιτισμό, διότι με τη μετανάστευση εμπλουτίζεται ο πολιτισμός της χώρας υποδοχής με στοιχεία του πολιτισμού της χώρας προέλευσης.¹

Στην Ελλάδα έχει αποδειχθεί² ότι υπάρχει ανάγκη για μετανάστες. Όπως το διατυπώνει Έλληνας επιστήμονας³ εξ αιτίας της ανικανότητας και αδυναμίας του κράτους, της προσωρινής απασχόλησης χωρίς ασφάλιση και της νοοτροπίας των Ελλήνων γονέων απέναντι σε χειρωνακτικές ή τεχνικές δουλειές οι μετανάστες καλύπτουν ανάγκες: α) της ελληνικής κοινωνίας. Κατάκοιτοι ασθενείς, ηλικιωμένοι, μικρά παιδιά, των οποίων οι γονείς εργάζονται, νοικοκυριά για τις δουλειές του σπιτιού, ιδιωτικά γηροκομεία και ιδρύματα, δημόσια νοσοκομεία και ιδιωτικές κλινικές που δεν έχουν το απαιτούμενο νοσηλευτικό προσωπικό χρησιμοποιούν «αποκλειστικές» νοσοκόμες που πληρώνονται από τους ασθενείς και τους συγγενείς τους. β) της ελληνικής οικονομίας στην οικοδομή ως ανειδίκευτοι και ειδικευμένοι, σε λιτομεία-ορυχεία, στη γεωργία, σε εστιατόρια, ξενοδοχεία, εταιρίες καθαρισμού ακόμα και στον Δημόσιο τομέα.

Η στάση του πληθυσμού της χώρας υποδοχής απέναντι στους μετανάστες επηρεάζεται από παράγοντες όπως: το φύλο, η ηλικία, το εισόδημα, η πολιτική αποτοποθέτηση, το επάγγελμα κ.ά. με διαφορετικό τρόπο σε διαφορετικά κοινωνικά πλαίσια. Καθοριστικός παράγοντας αποδεικνύεται ο ανταγωνισμός ή η αίσθηση τού ανταγωνισμού ανάμεσα στους γηγενείς και στους μετανάστες καθώς και οι ιδιαιτερότητες των κοινωνικοοικονομικών και εργασιακών συνθηκών.

Το ανά χείρας δίτομο έργο, *Η ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα*, υπογραμμίζει το γεγονός ότι, **οι μετανάστες και οι πρόσφυγες άνδρες, γυναίκες και παιδιά έχουν προβλήματα**. Προβλήματα υπάρχουν όσο υπάρχουν άνθρωποι. Όταν οι άνθρωποι συμβαίνει να μετακινούνται, να μεταναστεύουν, να εγκαθίστανται σε ξένες χώρες αντιμετωπίζουν δυσκολίες ενσωμάτωσης και προσαρμογής σε μία νέα και άγνωστη κοινωνία.

Για την επιβίωση, αποκατάσταση, προσαρμογή και ένταξη τους στην ελληνική αγορά εργασίας και στην ελληνική κοινωνία οι αλλοδαποί/ές⁴ αντιμετωπίζουν πληθώρα προβλημάτων που προέρχονται από: α) το καθεστώς νομιμότητας, β) την απασχόλησή τους σε συνθήκες ελεύθερης αγοράς συχνά χωρίς Κοινωνική Ασφάλιση, κοινωνικές παροχές, επιδόματα ανεργίας, ασθένειας, γ) το ασύμπτωτο ορισμένων ειδικοτήτων τους σε σχέση με τις ειδικότητες που έχει ανάγκη η ελληνική αγορά εργασίας, δ) τις αμοιβές που είναι χαμηλότερες από τις αντίστοιχες των γηγενών. Οι μετανάστες αντιμετωπίζουν ακόμα προβλήματα υγείας, κατοικίας, εκπαίδευσης των ίδιων και των παιδιών τους, οικογενειακών και κοινωνικών σχέσεων καθώς και προβλήματα πρόσβασης σε δημόσιες και άλλες υπηρεσίες. Πολλά από τα προβλήματά τους οφείλονται στην ανεπαρκή ή ολική έλλειψη γνώσης της νεοελληνικής γλώσσας και τις δυσκολίες επικοινωνίας με τους Έλληνες. Τα προβλήματα των μεταναστευτικών και προσφυγικών ομάδων αφορούν και τα δύο φύλα, όλες τις ομάδες ηλικιών, τις περισσότερες εθνικότητες μεταναστών.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες διαπιστώνονται από: α) *Έρευνες και μελέτες επιστημονικών φορέων*, π.χ., Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας (Έρευνα Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών κ.ά.), Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (π.χ., το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας), Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Σύνήγορος του Πολίτη (ετήσιες εκθέσεις), Ύπατη Αρμοστεία Προσφύγων, Γιατροί του Κόσμου, Γιατροί Χωρίς Σύνορα κ.ά. β) *Έρευνες επιστημόνων* όπου συμμετέχουν εκπρόσωποι μεταναστών, μετανάστες και πρόσφυγες, αλλά και Έλληνες (εργοδότες, εκπρόσωποι της Διοίκησης και της Δικαστικής εξουσίας κ.ά.), από τις οποίες προκύπτουν σημαντικές πληροφορίες για τους αλλοδαπούς που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα όχι μόνο για την εργασία αλλά και για την καθημερινή τους ζωή. Οι ποιοτικές έρευνες επιστημόνων διαφόρων ειδικοτήτων, όπως π.χ., οικονομολόγοι, κοινωνιολόγοι, ανθρωπολόγοι κ.ά., έστω και με μικρό δείγμα, αναδεικνύουν τις εμπειρίες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες και οι πρόσφυγες. **Δυστυχώς δεν έχει γίνει καμία έρευνα με αντιπροσωπευτικό δείγμα που να αφορά το σύνολο των μεταναστών.** γ) *Απόψεις μεταναστών*. Μετανάστες άνδρες και γυναίκες και εκπρόσωποί τους έχουν διατυπώσει απόψεις για θέματα που τους αφορούν. Σε συνέδρια, επιστημονικές ημερίδες, στον Τύπο των μεταναστών, σε φεστιβάλ, κ.λπ. οι ίδιοι οι μετα-

νάστες βρίσκουν την ευκαιρία να παρουσιάσουν τα προβλήματά τους, που μπορεί να έχουν επιπτώσεις στην ικανότητα για εργασία, στην οικονομική και προσωπική ασφάλεια, στην υγεία και στην ευημερία τους.

Τα βασικά προβλήματα για τα οποία απευθύνονται στα γραφεία Κοινωνικής Πρόνοιας των Δήμων είναι η απασχόληση, η κατοικία, η γλώσσα, το συνταξιοδοτικό και η υγεία. Οι επαγγελματικές δεξιότητες που απέκτησαν στις χώρες τους άλλοτε μπορούν και άλλοτε όχι να χρησιμοποιηθούν στην Ελλάδα. Για τους επί μακρόν διαμένοντες και τους ομογενείς σημαντικά προβλήματα αποτελούν η απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας και το θέμα της κατοικίας.

Η ιεράρχηση των προβλημάτων διαφέρει ανάλογα με τον χρόνο, τον τόπο και το δείγμα της έρευνας. Παρατίθενται τρία παραδείγματα: η έρευνα του ΕΚΑ του 1996⁵ αποδεικνύει ότι για τους μετανάστες το σημαντικότερο πρόβλημα είναι οι χαμηλότερες αμοιβές από τους Έλληνες για την ίδια εργασία. Ακολουθούν η εντατικοποίηση της εργασίας, η απειλή της Αστυνομίας, η εργασία χωρίς Κοινωνική Ασφάλιση, ο φόβος της απέλασης. Η έρευνα του Γεωπονικού Πανεπιστημίου⁶ έδειξε ότι σε δύο Δήμους (Βουρασίας του Νομού Ηλείας, όπου βρίσκεται η Μανωλάδα και Αρκαδίων του Νομού Ζακύνθου), οι μετανάστες δηλώνουν ότι: τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν αφορούν τη γραφειοκρατία και τη νομιμοποίησή τους. Το υψηλό κόστος ζωής και ο ρατσισμός αναγνωρίζονται ως σημαντικά προβλήματα από τους μετανάστες και στους δύο Δήμους ενώ στον Δήμο Βουρασίας επί πλέον οι χαμηλές αμοιβές, τα αυξημένα ωράρια και οι δυσμενείς συνθήκες εργασίας ιεραρχούνται κατά σειρά ως τα σημαντικότερα προβλήματα του συγκεκριμένου τύπου εγκατάστασης. Στην έρευνα στη Δυτική Ελλάδα⁷ ως σημαντικότερο πλεονέκτημα δηλώνεται η διαθεσιμότητα εργασίας στην περιφέρεια με ικανοποιητικές αμοιβές και ανεκτές συνθήκες εργασίας. Επί πλέον, η περιοχή έχει σχετικά μικρές πόλεις που χαρακτηρίζονται από κοινωνική ηρεμία και έλλειψη συγκρούσεων. Αρκετοί μετανάστες δίνουν έμφαση στη φυσική ομορφιά και στο ότι πρόκειται για παράκτιες περιοχές. Στα μειονεκτήματα αναφέρουν την έλλειψη θέσεων εργασίας και την εργασιακή ανασφάλεια, ξενοφοβικές συμπεριφορές των κατοίκων, χαμηλές απολαβές και ανασφάλιστη εργασία, έντονη αστυνόμευση, γενικά οικονομικά προβλήματα (αύξηση τιμών, ενοικίων) και ελλείψεις σε υποδομές, κυρίως στην εκπαίδευση, στην υγεία και στην πολιτιστική ζωή.

1. Τα προβλήματα των αλλογενών αλλοδαπών.

Τα προβλήματα προέρχονται από τις Αρχές, τους εργοδότες, την εργασία, τα ΜΜΕ. Οι ακάθλητες ανάγκες που τα προβλήματα δημιουργούν πηγάζουν από την Άδεια Παραμονής/Εργασίας/Διαμονής, από την αγορά εργασίας και από τη συμ-

περιφορά μέρους της κοινωνίας της χώρας υποδοχής που όχι σπάνια γίνεται ξενοφοβική και ακατάδεκτη· επίσης, από τις συνθήκες ζωής, στην ελληνική κοινωνία αλλιά και από τις τραυματικές εμπειρίες στη χώρα προέλευσης απώλεια αγαπημένων προσώπων, φτώχεια, αδικία, βασανισμοί, στερήσεις.

Στην Ελλάδα παρατηρείται βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας των μεταναστών με την πάροδο του χρόνου.

Τα πιο σημαντικά προβλήματα, που αντιμετωπίζουν οι αλλοδαποί στην Ελλάδα, σχετίζονται με το νομικό καθεστώς, τη διαδικασία νομιμοποίησης, τις χαμηλές αμοιβές, την ακρίβεια, την ανεργία, την έλλειψη Κοινωνικής Ασφάλισης.

1.1. Προβλήματα σχετικά με το νομικό καθεστώς και τις Αρχές.

Όπως παρατηρεί ο Συνήγορος του Πολίτη⁸ τα προβλήματα σχετίζονται με την απροθυμία της Διοίκησης να εγγυηθεί τη νόμιμη παραμονή ως προϋπόθεση για την κοινωνική ένταξη: α) των μεταναστών που διαμένουν μακροχρόνια στη χώρα και δεν κατάφεραν να ενταχθούν σε κάποιο πρόγραμμα νομιμοποίησης ή εξέπεσαν της νομιμότητας για τυπικούς λόγους και, β) των αιτούντων άσυλο που δεν έχουν υπαχθεί στο ειδικό καθεστώς προστασίας προσφύγων, λόγω της αυστηρής πολιτικής που ακολουθεί η Ελλάδα. Το πρόβλημα, το οποίο αναφέρεται σε έρευνα από μεγάλο ποσοστό ερωτώμενων⁹ στις περισσότερες έρευνες είναι οι δυσκολίες για την απόκτηση Άδειας Παραμονής/Διαμονής/Εργασίας και στις πολύπλοκες διαδικασίες νομιμοποίησης. Οι δυσκολίες οφείλονται:

α) *Στις Διοικητικές Αρχές.* Παρατηρείται άγνοια ή άρνηση εφαρμογής του Νόμου από τους υπαλλήλους Δήμων και Νομαρχιών είτε γιατί δεν έχουν λάβει ερμηνευτικές εγκυκλίους είτε γιατί έχουν λάβει αντίθετες προφορικές οδηγίες. Για να αποκτήσουν την Άδεια οι μετανάστες χάνουν ημερομίσθια, καταβάλλουν χρήματα για παράβολα, πληρώνουν δικηγόρους. Ο Νόμος συναρτά τη χορήγηση (συντάξη ληγμένων) Άδειας Εργασίας με 180-300 ένσημα που πρέπει να παρουσιάσει ο μετανάστης, αποδεικνύοντας ότι είναι εργαζόμενος και μάλιστα πλήρους απασχόλησης, όταν όλες οι συνθήκες τον υποχρεώνουν στη μαύρη και ανασφάλιστη εργασία. Ο νόμος εφαρμόζεται με μεγάλη συνέπεια στους μετανάστες από πλευράς υποχρεώσεων και αγνοούνται πολλές φορές τα νόμιμα δικαιώματά τους. Οι μετανάστες χωρίς τα απαιτούμενα έγγραφα στερούνται ατομικών (π.χ. ελεύθερης μετακίνησης, οικογενειακής επανένωσης), εργασιακών (π.χ., αμοιβή εργασίας, ωράριο) και κοινωνικών (π.χ. περίθαλψης) δικαιωμάτων.¹⁰ β) *Στην Αστυνομία.* Οι εντατικοί έλεγχοι που υφίστανται καθημερινά ακόμα και οι νόμιμοι μετανάστες, δημιουργεί ανασφάλεια σε όλους/ες. (Π.χ., διαδικασία εξακρίβωσης στοιχείων γίνεται 25 φορές περισσότερο σε σύγκριση με τους Έλληνες). γ) *Στην αδυναμία συμμετοχής σε*

κέντρα λήψης αποφάσεων, όπου οι μετανάστες δεν μπορούν να συμμετέχουν συλλογικά ακόμα και συμβουλευτικά στα ζητήματα που τους αφορούν.

1.2. Προβλήματα με τους εργοδότες.¹¹

Στην Ελλάδα το βασικό κριτήριο για τη νομιμοποίηση των μεταναστών είναι η πληρωμή των εισφορών Κοινωνικής Ασφάλισης ασφαλισμένου και εργοδότη. Η έλλειψη συνεργασίας των εργοδοτών, οι οποίοι αρνούνται την εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους προς τους Ασφαλιστικούς φορείς, αποτελεί το άμεσο και μεγαλύτερο πρόβλημα των περισσότερων μεταναστών επειδή τους εκθέτουν στον κίνδυνο να μην αποκτήσουν Άδεια Παραμονής/Εργασίας/Διαμονής ή να χάσουν τη νομιμότητά τους στη χώρα.

Οι εργοδότες προσλαμβάνουν άτομα, μετανάστες και Έλληνες, που λόγω ανάγκης δέχονται να εργαστούν με χαμηλούς μισθούς και κακές συνθήκες εργασίας. Σε αντίθεση με τους γηγενείς οι αλλοδαποί δεν καταγγέλλουν στις αρμόδιες Αρχές ότι εργάζονται ανασφάλιστοι, διότι φοβούνται μήπως χάσουν τη δουλειά τους, δεν γνωρίζουν τις διαδικασίες και δύσκολα βρίσκουν τον απαραίτητο μάρτυρα. Για όλους αυτούς τους λόγους αποτελούν ιδιαίτερα ελκυστικούς εργαζόμενους για τους εργοδότες.

1.3. Η στάση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ).¹²

Στα ελληνικά ΜΜΕ (ημερήσιος, εβδομαδιαίος και μηνιαίος έντυπος Τύπος, ραδιόφωνο, τηλεόραση) δεν υπάρχουν ειδικές στήλες ή τακτικά προγράμματα που να αφορούν τους μετανάστες. Εξάιρεση αποτελούν οι Ειδήσεις σε ξένες γλώσσες από το κρατικό ραδιοφωνικό πρόγραμμα της ΕΡΑ-5, που περιλαμβάνει ενημερωτικές και πολιτισμικές εκπομπές. Ορισμένα ΜΜΕ έχουν αρνητική στάση απέναντι στους μετανάστες δείχνοντας μόνο τα εγκληματικά στοιχεία. Σπάνια παρουσιάζουν τα θετικά τους επιτεύγματα και ελάχιστα αναφέρονται σε ζητήματα σχετικά με την καθημερινή ζωή των μεταναστών. Η στάση αυτή εμποδίζει τις προσπάθειες δημιουργίας αίσθησης εμπιστοσύνης μεταξύ μεταναστών και κοινωνίας. Μερικά παραδείγματα: αρκετές εφημερίδες ενώ αφιερώνουν πολλές σελίδες στην εγκληματικότητα των μεταναστών και στα προβλήματα που προκαλούν, πολύ λιγότερο αναφέρονται στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν· ενώ, άλλες¹³ αναφέρονται στις δυσχέρειες που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες για να αποκτήσουν την Άδεια Εργασίας και Παραμονής, δηλαδή, χάνουν ημερομίσθια, καταβάλλουν χρήματα για παράβολα, πληρώνουν δικηγόρους, με αποτέλεσμα το κόστος νομιμοποίησης να είναι απαγορευτικό· αντιμετωπίζουν την άρνηση των εργοδοτών να καταβάλλουν Ασφαλιστικές εισφορές αλλιώς και τη ρατσιστική συμ-

περιφορά κάποιων Ελλήνων. Εξάιρεση αποτελούν μερικές ελληνικές εφημερίδες¹⁴ που έχουν παρουσιάσει αφιερώματα ή συχνά αναφέρονται σε θέματα που αφορούν τους μετανάστες (π.χ., φεστιβάλ, άλλες εκδηλώσεις).

Ο μεταναστευτικός Τύπος ενημερώνει τους μετανάστες για την διεθνή ειδησεογραφία, ειδήσεις από την πατρίδα τους, την ελληνική πολιτική σκηνή και νέα που αφορούν το νομικό καθεστώς των μεταναστών· παρέχουν πληροφορίες για τους νόμους, την έκδοση των απαραίτητων εγγράφων, ακόμα και τη φορολογική δήλωση. Διακρίνεται σε: α) Έντυπο μεταναστευτικό Τύπο που αποτελείται από εφημερίδες και περιοδικά μεταναστών στις δικές τους γλώσσες. Το 2008 κυκλοφορούσαν 28 εφημερίδες σε 11 γλώσσες και σχεδόν άλλα τόσα περιοδικά.¹⁵ β) Περιοδικά στην ελληνική γλώσσα, π.χ., το περιοδικό *Μέτοικος* ή σε 2 γλώσσες ελληνικά και στη γλώσσα της περιοχής προέλευσης, π.χ., *Sol Latino* που είναι γραμμένο σε ισπανική και ελληνική γλώσσα. γ) Όσον αφορά τον ηλεκτρονικό Τύπο πρόσφατα δημιουργήθηκε το ηλεκτρονικό περιοδικό *Διαβατήριο*.¹⁶

Η τηλεόραση¹⁷ με εκπομπές λόγου προσεγγίζει το θέμα των μεταναστών αποκαλύπτοντας αντιθέσεις και προκαταλήψεις. Οι τηλεοπτικές σειρές ακολουθούν την τακτική της διασκεδαστικής ενημέρωσης που προτιμά την ανάδειξη των αντιθέσεων και όχι της συναίνεσης.

Το διαδίκτυο παίζει ρόλο θετικό με τα ιστολόγια Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) που δίνουν πολλές πληροφορίες και βοήθεια σε μετανάστες και πρόσφυγες και αρνητικό με ιστολόγια οργανώσεων που υποδαυλίζουν τον ρατσισμό.

1.4. Τα οικονομικά, κοινωνικά και εργασιακά προβλήματα.

Η αδυναμία εύρεσης πλήρους απασχόλησης στον επίσημο τομέα της Οικονομίας, η ακρίβεια και η ανεργία, αποτελούν προβλήματα που απασχολούν τους μη προνομιούχους Έλληνες. Οι έρευνες¹⁸ δείχνουν ότι οι μετανάστες επειδή αποδέχονται εργασίες μη επιθυμητές από τους γηγενείς, είναι φτηνοί, υποτακτικοί και φοβισμένοι προτιμώνται από αρκετούς εργοδότες που δραστηριοποιούνται στην παραοικονομία, οι οποίοι τους απασχολούν με χαμηλούς μισθούς και ανασφάλιστους. Επομένως, τα πιο σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην εργασία και στην καθημερινή τους ζωή, τα οποία εμφανίζονται πιο αυξημένα τον πρώτο χρόνο μετά την άφιξή τους και για όσους βρίσκονται στην Ελλάδα λιγότερο από 5 χρόνια, είναι:

Χαμηλές αποδοχές και κακές συνθήκες εργασίας. Οι ξένοι απασχολούνται στις πιο βαριές, πιο ανθυγιεινές, πιο επικίνδυνες και πιο κακοπληρωμένες εργασίες. Εργάζονται περισσότερες ώρες από τις νόμιμες ή τις συμφωνημένες χωρίς πρόσθετη αμοιβή. Ο ανταγωνισμός των παιδιών μεταναστών με τους νεοεισερχόμενους, καταλήγει στην καθήλωση ή μείωση των μισθών και ημερομισθίων.

Ακατάλληλες συνθήκες κατοικίας. Στους τόπους διαμονής νοικιάζουν σπίτια, τα οποία συχνά είναι ακατάλληλα για διαβίωση, για τα οποία πληρώνουν υψηλά ενοίκια. Ωστόσο, για τους εγκαταστημένους μερικά χρόνια παρατηρείται βελτίωση: νοικιάζουν καλύτερα και μεγαλύτερα διαμερίσματα, σε μικροαστικές περιοχές, μερικοί αποκτούν την κυριότητα της κατοικίας τους.

Δυσκολία αντιμετώπισης των προβλημάτων υγείας. Οι κανονικοί μετανάστες αν και θεωρητικά έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους γηγενείς, έχουν περισσότερες δυσκολίες που προέρχονται από τις περιορισμένες γνώσεις της ελληνικής γλώσσας και την άγνοια της ελληνικής πραγματικότητας. Οι μη κανονικοί μετανάστες περιορίζονται στις πολύτιμες υπηρεσίες που προσφέρουν μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, π.χ., Γιατροί του Κόσμου, Γιατροί χωρίς Σύνορα κ.ά. Ωστόσο, γίνονται δεκτά στα Δημόσια Νοσοκομεία τα παιδιά των μη κανονικών μεταναστών και οι ενήλικες ως έκτακτα περιστατικά.

Ορισμένα από τα προβλήματα τα αισθάνονται διαφορετικά κάποιες εθνικότητες, π.χ., από την έρευνα στην Αθήνα¹⁹ προκύπτει ότι η ανεργία βασανίζει περισσότερο Άραβες, Αφρικανούς και Ασιάτες, ενώ ο φόβος της μελλοντικής απέλασης διακατέχει τους Αλβανούς, η δυσκολία εισόδου και επανεισόδου στη Χώρα και η κοινωνική απομόνωση φοβίζουν κυρίως τους Ασιάτες.

Ψυχολογικά και κοινωνικά προβλήματα που προκαλούνται από το παράνομο καθεστώς και τις κακές συνθήκες εργασίας.²⁰ Από έρευνες προκύπτει ότι οι μετανάστες που βρίσκονται στην Ελλάδα χωρίς τα απαιτούμενα έγγραφα φοβούνται την απέλαση και την Αστυνομία, ζουν με το άγχος για το μέλλον, αισθάνονται ανασφάλεια και κοινωνική απόρριψη και έχουν δυσχέρειες στην επικοινωνία, προβλήματα υγείας, αντιμετωπίζουν έλλειψη φίλων και περίπου οι μισοί θεωρούν τη ζωή στην Ελλάδα χειρότερη από ό,τι την περίμεναν.

Ξενοφοβία και ρατσισμός των Ελλήνων. Το θέμα του ρατσισμού και της ξενοφοβίας έχει αποτελέσει αντικείμενο ανάληψης,²¹ όπου επιχειρείται να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αν η ελληνική κοινωνία είναι ρατσιστική ή ξενοφοβική. Αναφέρονται συχνά ρατσιστικές συμπεριφορές και εκδηλώσεις ρατσιστικής βίας που προέρχονται από το κράτος, τις διοικητικές Αρχές, ορισμένους πολιτικούς, την κοινωνία και μερικά άτομα.

Από διάφορες έρευνες προκύπτει η ξενοφοβία και ο ρατσισμός ορισμένων Ελλήνων πολιτών ή εκπροσώπων της Διοίκησης και της Αστυνομίας, που τον αισθάνονται διαφορετικά ορισμένες εθνικότητες και το γυναικείο φύλο. Η Έρευνα στην περιφέρεια της πρωτεύουσας²² έδειξε ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα που έχουν οι ερωτώμενοι είναι ο ρατσισμός των Ελλήνων. Πιο έντονα τον αισθάνονται οι Αλβανοί, οι Άραβες και οι Αφρικανοί. Μερικές γυναίκες²³ αντιμετωπίζουν προβλήματα στους δρόμους και στη γειτονιά τους. Π.χ., τις βρίζουν γιατί μιλούν μεταξύ τους τη γλώσσα τους. Στην έρευνα στη Δυτική Ελλάδα²⁴ αναδεικνύονται τα

συχνά φαινόμενα ξενοφοβικής και ρατσιστικής συμπεριφοράς από το προσωπικό των Δημοσίων Υπηρεσιών και τη βίαιη συμπεριφορά της Αστυνομίας ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια παρουσίας στην Ελλάδα. Αρκετοί μετανάστες ανέφεραν ότι οι πρώτες επαφές με την Αστυνομία ήταν τις περισσότερες φορές μια τραυματική εμπειρία. Αντίθετα, στην πρώτη έρευνα για τους Βούλγαρους το 1996²⁵ σε περίπτωση συλλήψεων κάποιοι θεώρησαν πολύ ανεκτική τη στάση των αστυνομικών, ενώ λίγοι αναφέρθηκαν σε σκληρή συμπεριφορά τους. Ενδεικτικά μόνο αναφέρονται αποτελέσματα ερευνών που δείχνουν ρατσιστικές τάσεις και εκδηλώσεις κατά των μεταναστών. Τρία παραδείγματα: Η έρευνα του ΕΚΚΕ²⁶ δείχνει την ξενοφοβία των Ελλήνων απέναντι στους Αλβανούς και τους «Ρωσοπόντιους» αλλά και στο χρώμα της φυλής όπως, «μαύρους», «κίτρινους». Η έρευνα στη Μακεδονία²⁷ υπολόγισε κλίμακα προτιμήσεων/αντιπαθειών για τις διάφορες εθνικότητες μεταναστών. Με υψηλά ποσοστά (36-43%) οι ερωτώμενοι προτιμούν τους Αμερικανούς, Ιταλούς, Γερμανούς, Βρετανούς και με χαμηλά ποσοστά τους Αλβανούς (6%) και τους Τούρκους (3,3%). Στην έρευνα για τις μετανάστριες²⁸ μία στις δέκα αναφέρεται στην αρνητική συμπεριφορά των Ελλήνων. Άλλη έρευνα αναφέρεται στις ξενοφοβικές και ρατσιστικές αντιλήψεις που εμφανίζονται σε ένα υψηλό ποσοστό στην Ελλάδα (38% σε σύγκριση με το 15%, το οποίο είναι ο μέσος όρος στις χώρες-μέλη της ΕΕ).²⁹ Από την Ευρωπαϊκή Κοινωνική έρευνα που αφορά 19 χώρες³⁰ προκύπτει ότι στην Ελλάδα η επιθυμία αποφυγής της εισόδου μεταναστών διαφορετικής φυλής είναι 2,25 φορές μεγαλύτερη, δηλαδή υπερδιπλάσιος του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Ωστόσο, πρόσφατη έρευνα³¹ έδειξε ότι στην Ελλάδα οι μισοί (50%) ερωτώμενοι Αλβανοί πιστεύουν ότι οι διακρίσεις κατά των μεταναστών είναι πολύ διαδεδομένες στη χώρα. Το ποσοστό αυτό είναι πολύ μικρότερο από το αντίστοιχο των Βορειοαφρικανών μεταναστών στην Ιταλία (94%).

Η μετακίνηση μεγάλου αριθμού μεταναστών κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών είχε ως συνέπεια μετανάστες και μη προνομιούχοι γηγενείς να αντιμετωπίζουν φαινόμενα περιθωριοποίησης, κοινωνικού αποκλεισμού ακόμα και γκετοποίησης, στα μεγάλα αστικά κέντρα.

Οι διακρίσεις που υφίστανται οι αλλοδαποί. Μετανάστες, πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και παλιννοστούντες λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, υφίστανται διακρίσεις που έχουν ως βάση το χρώμα του δέρματος, την εθνικότητα ή το πολιτιστικό περιβάλλον, από το οποίο προέρχονται. Απασχολούνται ως φτηνό εργατικό δυναμικό, αμείβονται με χαμηλότερους μισθούς, δεν έχουν Κοινωνική ασφάλιση. Πολύ σπάνια προσλαμβάνονται σε θέσεις σταθερής και πλήρους απασχόλησης, ενώ οι θέσεις στελεχών είναι απρόσιτες και στερούνται ίσων ευκαιριών επαγγελματικής ανέλιξης.³²

Διακρίσεις λόγω θρησκείας ή πίστης υφίστανται στις χώρες της ΕΕ στον τομέα της κατοικίας, του εκπαιδευτικού συστήματος και της χρήσης υπηρεσιών.

Ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες. Οι μετανάστριες, που ήλθαν στην Ελλάδα για μια καλύτερη ζωή και για να αποκτήσουν χρήματα, ώστε να βοηθήσουν οικονομικά την οικογένειά τους, βιώνουν τις ίδιες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί στην αγορά εργασίας αλλά και τα αρνητικά στερεότυπα της ελληνικής κοινωνίας.³³ *Μελέτη για τις μετανάστριες*,³⁴ υπογραμμίζει ότι: εκτός από το ότι οι γυναίκες πληρώνονται με χαμηλότερους μισθούς σε σύγκριση με τους άνδρες, βρίσκονται στο κατώτερο τμήμα της επαγγελματικής κλίμακας, αισθάνονται ανασφάλεια και δεν έχουν την ίδια με τους/τις γηγενείς προστασία. *Η έρευνα για τη γυναικεία μετανάστευση του ΚΕΘΙ*³⁵ έδειξε ότι τα πιο σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστριες προέρχονται από: α) τις συναλλαγές με τον κρατικό μηχανισμό: γραφειοκρατία, δυσκολίες στην απόκτηση άδειας παραμονής και εργασίας, β) την εργασία, χαμηλές αποδοχές για τη ζωή στην Ελλάδα, δυσκολίες στην εύρεση εργασίας, πολλές ώρες εργασίας, έλλειψη Ασφάλισης και, γ) την καθημερινή ζωή: περίθαλψη (γιατροί, νοσοκομεία), δυσκολία να φέρει μέλη της οικογένειας στην Ελλάδα, έλλειψη παιδικών σταθμών, προβλήματα στέγασης, φόβος να κυκλοφορεί στους δρόμους. Η ίδια έρευνα³⁶ έδειξε διαφορές ανάλογα με την υπηκοότητα, π.χ., ενώ για όλες τις γυναίκες το πιο σημαντικό πρόβλημα είναι η γραφειοκρατία για τις Αλβανίδες είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν για την απόκτηση Άδειας Εργασίας και Παραμονής. *Στην έρευνα για τις αποκλειστικές νοσοκόμες και κατ' οίκον φροντιστές*³⁷ οι Αλβανίδες παρατηρούν ότι υπάρχει ρατσισμός εναντίον τους, αφού αρκετοί ασθενείς και οι συγγενείς δεν θέλουν Αλβανίδα αποκλειστική.

Τα προβλήματα διαφέρουν ανάλογα με τον τόπο κατοικίας. Η έρευνα στη Δυτική Ελλάδα³⁸ ανέλυσε τα βασικότερα πλεονεκτήματα της περιοχής κατοικίας και εργασίας των μεταναστών/μεταναστριών. Από την έρευνα του ΚΕΘΙ³⁹ φάνηκε ότι παρουσιάζεται μεγαλύτερη ποικιλομορφία προβλημάτων στην καθημερινή ζωή των μεταναστριών στην ελληνική περιφέρεια σε σχέση με τις μεγάλες πόλεις. Το πρόβλημα της γραφειοκρατίας είναι το σημαντικότερο για τις μετανάστριες που κατοικούν στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας: στην Αττική, Θεσσαλονίκη. Στους περισσότερους άλλους Νομούς δεν κατέχει την πρώτη θέση αλλά απασχολεί μεγάλα ποσοστά μεταναστών.

Υπάρχουν μετανάστες που δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα; Η δεύτερη έρευνα για τους Βούλγαρους μετανάστες⁴⁰, έδειξε ότι ένας στους τέσσερις δήλωσε ότι δεν αντιμετωπίζει προβλήματα. *Έρευνα στην Αθήνα*⁴¹ αποδεικνύει ότι ένα σημαντικό ποσοστό δηλώνει ότι δεν αντιμετωπίζει ιδιαίτερα προβλήματα, ενώ ένας στους τέσσερις έχει επαγγελματικά προβλήματα. Οι ερευνητές θεωρούν θεμιτή την υπόθεση ότι έχουν λιγότερα προβλήματα σε σύγκριση με τις χώρες προέλευσης μετά την κατάρρευση του σοσιαλισμού, αλλά διερωτώνται σε

ποιο βαθμό με τη δήλωση «δεν αντιμετωπίζω ιδιαίτερα προβλήματα», περιγράφουν την πραγματικότητα των συνθηκών διαβίωσής τους στην Ελλάδα.

Η επίλυση των προβλημάτων αντιμετωπίζεται διαφορετικά από τις διάφορες εθνικότητες. Από την έρευνα του Εργατοϋπαλληλικού Κέντρου Αθήνας (ΕΚΑ)⁴² φάνηκε ότι νομιμοποίηση ζητούν οι μισοί περίπου Αλβανοί/Αλβανίδες και 8 στους δέκα Πολωνούς/Πολωνέζες και Φιλιππινέζους/Φιλιππινέζες.

1.5. Προβλήματα των αλλοδαπών φοιτητών.⁴³

Οι φοιτητές αντιμετωπίζουν προβλήματα με τις ελληνικές Αρχές και την οργάνωση του Πανεπιστημίου. Τα προβλήματα με τις Αρχές είναι σημαντικά και συνήθως προκύπτουν στην αρχή ή στο τέλος των σπουδών τους. Πολλοί είναι σε θέση να συνεννοούνται άνετα αλλιώς είναι εξαιρετικά δύσκολο να φτάσουν στο επίπεδο της ελληνικής γλώσσας που απαιτείται για να γράψουν εργασία, Διδακτορική Διατριβή, ή απλώς να παρακολουθήσουν με άνεση τα μαθήματα. Ανάμεσα στα υπόλοιπα προβλήματα που αφορούν τις συνθήκες διαβίωσης συγκαταλέγονται οι υψηλές τιμές των ενοικίων, ιδιαίτερα για εκείνους που δεν φοιτούν με υποτροφία. Τα ακαδημαϊκά τους προβλήματα επικεντρώνονται στην κακή οργάνωση της επικοινωνίας με το διδακτικό προσωπικό και τις απεργίες, εξ αιτίας των οποίων δεν παρακολουθούν μαθήματα, ενώ δαπανούν πολλά χρήματα για τη διαβίωσή τους. Αν εξαιρεθούν αυτά τα προβλήματα οι περισσότεροι φοιτητές είναι ικανοποιημένοι από τις συνθήκες διαμονής και εκπαίδευσης και από τη φιλική αντιμετώπιση από την πανεπιστημιακή κοινότητα και το σύνολο της κοινωνίας. Τα Πανεπιστήμια προσπαθούν με διάφορους τρόπους να ενημερώσουν τους αλλοδαπούς φοιτητές, π.χ., η Επιτροπή Κοινωνικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, από τις αρχές της νέας χιλιετίας προσπαθεί να ενημερώσει τους αλλοδαπούς φοιτητές παρέχοντας διευκρινίσεις για διάφορα θέματα, π.χ., τη στήριξη που μπορούν να έχουν από το Πανεπιστήμιο, το νομικό καθεστώς μετά την ψήφιση των νόμων κ.λπ.

1.6. Τα κίνητρα των μεταναστών και μεταναστρίων για μετανάστευση στην Ελλάδα.

Τα αίτια μετανάστευσης που αφορούν τις χώρες υποδοχής, τις χώρες προέλευσης και τα κίνητρα των μεταναστών έχουν διεξοδικά αναλυθεί.⁴⁴ Οι σημαντικότεροι λόγοι που σχετίζονται με την απόφαση των μεταναστών να έλθουν στην Ελλάδα είναι η ευνοϊκή πληροφόρηση από φίλους ή και συγγενείς για τις συνθήκες ζωής και εργασίας στην Ελλάδα και η προηγούμενη παρουσία συγγενών τους στη χώρα.

Οι αποφάσεις αφορούν τον χρόνο πραγματοποίησής της και το κόστος –σε χρήμα, σε χρόνο, σε ψυχολογικές επιπτώσεις– της μετανάστευσης. Εξ άλλου η επιλογή για μετανάστευση στην Ελλάδα δεν ήταν αυστηρά ατομική αλλά οικογενειακή.⁴⁵ Επίσης, δεν είναι απόφαση της στιγμής ή της μιας φορές. Είναι μία συνεχώς ανοικτή επιλογή.⁴⁶

Όλες οι έρευνες δίνουν έμφαση στον οικονομικό χαρακτήρα της μετανάστευσης. Η έρευνα στην περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας⁴⁷ υπογραμμίζει ότι οι λόγοι εγκατάστασης σχετίζονται με τη διαθεσιμότητα της εργασίας και την παρουσία της οικογένειας, ενώ ακολουθούν αιτίες που σχετίζονται με τη λειτουργία κοινωνικών δικτύων φίλων ή και συγγενών που παρείχαν πληροφόρηση και άλλες διευκολύνσεις. Οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των διαφορετικών μεταναστευτικών ομάδων είναι αρκετά σημαντικές. Οι μετανάστες από την Αλβανία προβάλλουν πολύ περισσότερο τους οικογενειακούς λόγους. Οι μετανάστες από την Ασία και την Ανατολική Ευρώπη (πλην Αλβανίας) δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στη διαθεσιμότητα εργασίας και στις αυξημένες ευκαιρίες για εισοδηματική βελτίωση. Από άλλη έρευνα προκύπτει ότι ο σκοπός της μετακίνησης είναι η αναζήτηση εργασίας εννέα στους δέκα. Μικρά ποσοστά για οικογενειακή επανένωση, τουρισμό, σπουδές, άλλους λόγους.⁴⁸ Από άλλη έρευνα⁴⁹ προκύπτει ότι περισσότεροι από ένας στους πέντε ήλθαν στην Ελλάδα για καλύτερη δουλειά, για περισσότερα χρήματα.

2. Τα προβλήματα των προσφύγων.⁵⁰

Η διαφορά ανάμεσα στους μετανάστες και τους πρόσφυγες, συνίσταται στο ότι οι πρόσφυγες δεν απολαμβάνουν πια της προστασίας της χώρας τους.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες οφείλονται στο «ξεριζώμα», το οποίο διαφέρει από την εθελουσία μετανάστευση γιατί είναι αναγκαστικό. Οι πρόσφυγες, δεν έχουν άλλη επιλογή από το να εκπατριστούν αφού στη χώρα τους κινδυνεύει η ζωή τους, η ελευθερία τους.

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες⁵¹ υπογραμμίζει ότι όλοι οι πρόσφυγες, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, χρειάζονται βοήθεια και προστασία, κατοχύρωση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων τους, πρόσβαση σε τροφή, στέγη, ρουχισμό, ιατρική περίθαλψη, πληροφόρηση. Δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις ύπαρξης ασθενών και τραυματιών μεταξύ των προσφύγων πριν ή κατά τη διάρκεια της διαφυγής ή στη χώρα εγκατάστασης.

Τα προβλήματα των προσφύγων είναι διαφορετικά για τους άνδρες, τις γυναίκες και τα παιδιά.⁵² Διάφοροι Οργανισμοί, π.χ., Ύπατη Αρμοστεία Προσφύγων και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις ασχολούνται με αυτούς. Οι γυναίκες, τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι πρόσφυγες έχουν κάποιες ειδικότερες ανάγκες εξ αιτίας του φύλου και της ηλικίας τους. Εκατομμύρια γυναίκες και παιδιά σ' όλο τον κόσμο

έχουν εξαναγκαστεί να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους λόγω δίωξης και έχουν το δικαίωμα σε άσυλο.

2.1. Προβλήματα των προσφύγων στις διάφορες φάσεις της προσφυγιάς.⁵³

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες από διάφορες χώρες διαφοροποιούνται στη χώρα προέλευσης, κατά τη μετακίνηση και στις χώρες υποδοχής.⁵⁴

2.1.1. Προβλήματα στις χώρες προέλευσης.

Σε αρκετές χώρες προέλευσης άνδρες, γυναίκες και παιδιά πριν πάρουν την απόφαση ή πριν αναγκαστούν σε φυγή είχαν την τραυματική εμπειρία της απώλειας και στέρξης αγαπημένων προσώπων, της φτώχειας, της στέρξης και της αδικίας ακόμα και βασανισμών. Οι γυναίκες και τα κορίτσια πρόσφυγες είναι ιδιαίτερα ευάλωτες σε σωματική και σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση, π.χ., στο Ιράκ τουλάχιστον 400 γυναίκες και κορίτσια μέχρι 8 ετών βιάστηκαν στη Βαγδάτη κατά τη διάρκεια ή μετά τον πόλεμο μέχρι το 2003.⁵⁵

Σε πολλές χώρες καταγωγής έχουν δημιουργηθεί γραφεία που αναλαμβάνουν το «πέρασμα των συνόρων» και περιλαμβάνουν τη μεταφορά και την επιβίωση των προσφύγων στη χώρα υποδοχής μέχρι την εξεύρεση δουλειάς. Οι διακινητές-δουλέμποροι για τις υπηρεσίες που προσφέρουν απαιτούν σημαντικά ποσά.

2.1.2. Προβλήματα κατά τη μετακίνηση.⁵⁶

Σχετικά με τις συνθήκες μετακίνησης τα ερωτήματα που τίθενται είναι γιατί μετακινήθηκαν, αν εξακολουθούν να μετακινούνται, (αν είναι πιθανές οι μετακινήσεις με το ίδιο ή με άλλο μέσο) αν αντιμετώπισαν προβλήματα όταν διέσχισαν τα σύνορα, αν ναι, ποια; (ένοπλη επίθεση, βία, βιασμό, σεξουαλική επίθεση, σεξουαλική παρενόχληση, απαγωγή, άλλα), ποιος είναι ο υπεύθυνος για τη διάπραξη του αδικήματος, αν είναι πιθανή η συνέχιση των προβλημάτων, αν βρίσκονται αξιωματούχοι προστασίας κατά μήκος των συνόρων, αν αναμένεται να είναι η μετακίνηση μακροχρόνια ή βραχυχρόνια.

Ιδιαίτερα προβλήματα που δημιουργούνται κατά την κρίσιμη προσφυγική κατάσταση.⁵⁷ Οι σοβαρές γεωγραφικές, οικονομικές, κοινωνικές αλλαγές, τα διαφορετικά ήθη και έθιμα μαζί με τις τραυματικές εμπειρίες που η προσφυγική κατάσταση συνεπάγεται προκαλούν άθλιες συνθήκες ζωής. Οι πρόσφυγες αντιμετωπίζουν επιθέσεις εναντίον τους όταν διασχίζουν τα σύνορα, ελλείψεις στην εγκατάσταση και οργάνωση των καταυλισμών και πιεστικά προβλήματα επιβίω-

σης. Στα στρατόπεδα προσφύγων που βρίσκονται σε κοντινές λιγότερο αναπτυγμένες χώρες υπάρχουν μεγάλες ελλείψεις και οι συνθήκες διαβίωσης είναι συχνά άθλιες και η πρόσβαση σε ιατρική περίθαλψη περιορισμένη.

Προβλήματα σε μακροχρόνιες προσφυγικές καταστάσεις.⁵⁸ Στα στρατόπεδα προσφύγων που βρίσκονται σε κοντινές λιγότερο αναπτυγμένες χώρες οι συνθήκες διαβίωσης είναι συχνά άθλιες ενώ υπάρχουν μεγάλες ελλείψεις. Η διαρρύθμιση των καταυλισμών και οι χώροι, όπου συγκεντρώνονται οι πρόσφυγες, δεν διασφαλίζουν πάντα προστασία και ασφάλεια. Σ' αυτούς τους χώρους οι πρόσφυγες δεν συμμετέχουν στον σχεδιασμό και την εφαρμογή των υπηρεσιών βοήθειας και μέσων προστασίας και έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε ιατρική περίθαλψη και σε επίσημα έγγραφα. Λίγα είναι τα προγράμματα προσπορισμού εισοδήματος και τεχνικής εκπαίδευσης για να διασφαλιστεί η ικανότητά των προσφύγων να φροντίζουν τους εαυτούς τους και την οικογένειά τους. Ανεπαρκής είναι και η πληροφόρηση που απαιτείται για τεκμηριωμένες επιλογές με σκοπό τις διαρκείς λύσεις.

2.2. Ιδιαίτερα προβλήματα των γυναικών-προσφύγων.⁵⁹

Ο προσφυγικός πληθυσμός περιλαμβάνει πολλές ευάλωτες γυναίκες: αρχηγούς μονογονεϊκών οικογενειών και γυναίκες μόνες, νέες, ηλικιωμένες, άρρωστες, ανάπηρες. *Οι γυναίκες* που είναι μόνες ή υπεύθυνες νοικοκυριών –αφού στη διαδρομή αναχώρησης από την πατρίδα διασπάστηκαν οικογένειες– συχνά είναι θύματα εγκλημάτων για λόγους τιμής και εξαναγκασμού σε σεξουαλικές χάρες, σε αντάλλαγμα υπηρεσιών ή βοήθειας. Η προσφυγιά απομακρύνει τις γυναίκες από τα κοινωνικά δίκτυα που βασίζονται στην οικογένεια και στους φίλους. Οι γυναίκες πρόσφυγες που είναι μόνες ή υπεύθυνες νοικοκυριών στη διαδρομή αναχώρησης από την πατρίδα, αντιμετωπίζουν οικογενειακά και προσωπικά προβλήματα: π.χ., διάλυση της οικογένειας, επιθέσεις εις βάρος τους. Συχνά αδυνατούν να θρέψουν, να ντύσουν και να παρέχουν στέγη στον εαυτό τους και στα παιδιά τους. Σε ακραίες περιπτώσεις σε καταυλισμούς προσφύγων δεν δόθηκαν οι μερίδες των τροφίμων που έπρεπε να πάρουν οι γυναίκες και τα κορίτσια, γιατί οι άνδρες που αναλάμβαναν τη διανομή δεν το θεωρούσαν αναγκαίο. Σε διάφορες περιπτώσεις μόνο μετά από σεξουαλικές παραχωρήσεις δόθηκαν σε γυναίκες πρόσφυγες τα Πιστοποιητικά, τα τρόφιμα, τα έγγραφα έγκρισης της προσφυγικής τους ιδιότητας που είχαν δικαίωμα να πάρουν χωρίς κανένα αντάλλαγμα. Σε καταυλισμούς χωρών του Τρίτου Κόσμου η ισότιμη με τον άνδρα πρόσβαση σε τροφή και νερό αποτελεί βασικό παράγοντα επιβίωσης για τις γυναίκες, οι οποίες πρέπει να παίζουν βασικό ρόλο στη διαδικασία διανομής της τροφής γιατί αυτή συνήθως γίνεται από άνδρες που έχουν ανεπαρκή γνώση των αναγκών αυτών.

Μερικές αναγκάζονται να δωροδοκήσουν (με χρήμα ή σε «είδος») για να αποκτήσουν νερό ή άλλα βασικά αγαθά. Επίσης δεν εξασφαλίζεται η πρόσβαση σε καθαρό νερό, τρόφιμα, θέρμανση και είναι δύσκολη η πρόσβαση των γυναικών που ζητούν άσυλο σε μια δίκαιη ακροαματική διαδικασία καθορισμού του προσωπικού καθεστώτος. Δεν μπορούν να διατυπώσουν τις απόψεις τους σε επιτροπές διοίκησης καταυλισμών, οι οποίες έχουν δημιουργηθεί από τους οργανισμούς βοήθειας. Στα λίγα προγράμματα προσπορισμού εισοδήματος και τεχνικής εκπαίδευσης, δεν είναι εύκολη η πρόσβαση των γυναικών, όπως άλλωστε και σε προγράμματα εθελοντικού επαναπατρισμού, μετεγκατάστασης, τοπικής ένταξης. Απαιτείται πρόσληψη και εκπαίδευση προσωπικού ιδιαίτερα γυναικών που ευαισθητοποιούνται σε θέματα συνεκτίμησης των γυναικείων ζητημάτων.

Τα παιδιά πρόσφυγες αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα: Επανάωση με τις οικογένειές τους, διασφάλιση της ελεύθερης πρόσβασης στην εκπαίδευση, ιδιαίτερη προσοχή στα δικαιώματα και στις ανάγκες της ομάδας των εφήβων προσφύγων. Τα παιδιά έχουν ανάγκη προστασίας από σεξουαλική και σωματική κακοποίηση και εκμετάλλευση ακόμα περισσότερο από τις γυναίκες. Τα δικαιώματα των παιδιών ενώ έχουν αποτυπωθεί σε διεθνή κείμενα και είναι διεθνώς αναγνωρισμένα εξακολουθούν να παραβιάζονται. Η σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών είναι η χειρότερη όψη της παράνομης διακίνησης και εμπορίας.

3. Τα προβλήματα από την παρουσία των μεταναστών.

Ποια είναι τα προβλήματα που δημιουργούνται από τους μετανάστες στις περιοχές όπου ζουν και από ποιες ομάδες μεταναστών προέρχονται;

Τα προβλήματα που αφορούν τη στέγη, την επιβάρυνση των Κοινωνικών Υπηρεσιών Υγείας, Εκπαίδευσης, Κοινωνικής Πρόνοιας θα εξεταστούν στον δεύτερο τόμο.

Ωστόσο, έρευνες αναφέρονται στο σύνολο των προβλημάτων που απαιτούν παρέμβαση των Αρχών ή ενοχλούν τους κατοίκους, π.χ., η έρευνα στη Βόρεια Ελλάδα⁶⁰ έδειξε ότι οι νόμιμοι μετανάστες δεν δημιουργούν προβλήματα, αν και υπάρχουν διαφορές μεταξύ των Νομών: στους Νομούς Θεσσαλονίκης και Πέλλας τα προβλήματα δημιουργούνται από τους Αλβανούς, ενώ στους Νομούς Ημαθίας και Κιλίκης από μετανάστες που προέρχονται από μη Βαλκανικές χώρες. Για τους «παράνομους» μετανάστες οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι δημιουργούν προβλήματα σε σημαντικό ποσοστό, κυρίως Αλβανοί, και σε μικρότερο βαθμό μετανάστες από μη Βαλκανικές χώρες. Τα προβλήματα δημιουργούνται είτε μεταξύ μεταναστών, είτε μεταξύ μεταναστών και κατοίκων της περιοχής.

Όλες οι πρόσφατες έρευνες και μελέτες για τα θέματα που προκύπτουν από την παρουσία των μεταναστών θα αναφερθούν στον δεύτερο τόμο.